

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kumpulainen, Kaisu

Title: Kylä sosiaalisena tilana : Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria kylän määrittelyn välineenä

Year: 2012

Version: Published version

Copyright: © Maaseudun uusi aika ry

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kumpulainen, K. (2012). Kylä sosiaalisena tilana : Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria kylän määrittelyn välineenä. *Maaseudun uusi aika*, 2012(3), 5-13.
<https://journal.fi/maaseutututkimus/article/view/144106>

KAISU KUMPULAINEN

Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Kylä sosiaalisena tilana

– Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria kylän määrittelyn välineenä

TIIVISTELMÄ

Esittelen artikkelissa Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoriaa ja sovellan sitä suomalaisen kylän määrittelyyn. Sosiaalisen tilan teorian avulla voidaan pyrkiä yhdistämään konstruktivistisen ja materiaalisuuden todellisuuden tarkastelua tilan tutkimisessa. Sen kautta kylä määrittyy samaan aikaan havaittuna, käsitteellistettynä ja elettyinä prosessina. Kun sosiaalisen tilan teoriaa peilataan tieteenfilosofian eri traditioihin, korostuvat tilan eri ulottuvuuksissa erilaiset käsitykset todellisuuden ja tiedon luonteesta. Empiirisessä tutkimuksessa näitä ristiriitoja tulisi pyrkiä myös ylittämään. Moniulotteinen tilan määrittely edellyttää näiden perinteiden ja teorioiden keskinäistä vuoropuhelua. Sosiaalisen tilan teoria antaa siihen yhden mallin ja työkalun.

Avainsanat: maaseutu, kylä, Henri Lefebvre, sosiaalisen tilan teoria

Suomalaisessa maaseutututkimuksissa kylää on perinteisesti tarkasteltu joko konstruktioina tai materiaalisina tiloina, mutta näiden kahden tradition välistä kuilua ei ole juuri yritetty ylittää. Eri vuosikymmeninä kylien käsitteellistämässä ovat painottuneet yhteiskuntatieteiden laajemman kehityksen mukaisesti erilaiset merkitykset. Kyliä on määritelty erityisesti yhteisöllisyyden kautta: sisältö on vaihdellut ajan ja erilaisten tieteellisten ja yhteiskunnallisten virtausten myötä. Kun 1970-luvulla mitattiin kylien yhteisöllisyyttä sosiaalisen integraation ja eriarvoisuuden kautta (Honkala 1980) sekä elämäntavan muutoksena (Karisto ym. 1997: 131), 2000-luvulla yhteisöllisyydestä on tullut enemmän kulttuurinen (Holmila 2003) ja toiminnallinen ilmiö (Rannikko 2009: 5–6). Yhteiskunnallisten rakenteiden merkitystä korostava lähestymistapa (esim. Tommila & Heervä 1980) määrittää kylän ongelmat eri näkökulmasta kuin vaikkapa toimintaorientoitunut tutkimus (esim. Keränen 2002). Rakenneteoreettinen näkökulma tarkastelee niitä esimerkiksi valtion tai markkinatalouden toiminnan kautta, kun taas toimintatutkimuksessa ne rakentuvat enemmän paikallisina

kehittämistoiminnan haasteina. Semiotiikkaan keskittyvä tarkastelutapa rakentaa kylän enemmän muistoihin, mielikuviiin ja kokemuksiin liittyvänä ilmiönä (esim. Luoto 2008), ja kylätoimintaa edistämään pyrkivä tutkimus korostaa kylää yhteisöllisenä tilana (Hyryläinen 1994). Kylä voidaan määrittellä myös myyttinä, joka edustaa kadotettua paratiisia, jota ei ole ikinä ollutkaan (Lapintie & Riipinen 1994: 46–59).

Merkittävä syy, miksi tutkimukset ovat painotuneet tarkastelemaan kylää tietystä ulottuvuudesta käsin, on lähestymistapojen erilaiset tieteenfilosofiset traditiot. Toisin sanoen niiden määritelmät todellisuuden, tiedon ja tieteen luonteesta poikkeavat toisistaan ratkaisevasti. Näiden perinteiden yhdistäminen vaatii käsitteenmäärittelyltä, metodologialta ja analyysilta monimutkaisempia ja haasteellisempia asetelmia. Monimetoditutkimusten (mixed-methods, triangulaatio) suosio on kasvanut viime vuosikymmeninä (Heikkinen ym. 2005: 351–352), mikä kertoo tarpeesta pyrkiä yhdistämään erilaisia tutkimusstrategioita. Yksi teoreettinen avaus integroivempaan tutkimusotteeseen maaseutututkimuksessa 2000-luvulla on ollut nähtävillä kasvavana kiinnostuksesta sosiaalista todellisuutta painottavaan maaseudun määrittelyyn. Erityisesti Keith Halfacreen (2006; 2007) soveltama Henri Lefebvren (1991) sosiaalisen tilan teoria maaseudun määrittelyssä on saanut laajalti huomiota (esim. Soini 2010). Teoria pyrkii ylittämään kahtiajaon käsitteellisen ja materiaalsen tilan välillä puhumalla sosiaalisesta tilasta.

Sosiaalinen tilan teoria (Lefebvre 1991) on yksi tapa pyrkiä luomaan vuoropuhelua eri todellisuuden ulottuvuuksia korostavien traditioiden välille kiinnittämällä huomion tilan sosiaaliseen ja prosessuaaliseen luonteeseen. Tilat ovat jatkuvasti muuttuvia prosesseja, joita tuotetaan samaan aikaan sekä abstrakteina että konkreettisina paikkoina (Lefebvre 1991: 288). Sosiaalisella määrittelyllä on annettavaa erityisesti politiikan tutkimuksen kannalta, koska sen avulla luotavilla konstruktiolla on materialistisia seurauksia. Esimerkiksi poliittisten ohjelmien tuottamat määritelmät politiikan kohteista vaikuttavat konkreettisesti näiden elämään muun muassa tukien suuntautumisina ja vaikutuksina identiteettiin sekä asenteisiin.

Esittelen tässä artikkelissa, miten konstruktivistisen ja materiaalsen todellisuuden tutkimisen yhdistämisen haasteeseen voi vastata sosiaalisen tilan teorian avulla. Toisessa luvussa esittelen sosiaalisen tilan teoriaa yleisesti, ja kolmannessa luvussa sovellan sitä suomalaisen kylän määrittelyyn. Empiiriset päätelmät perustuvat väitöskirjatutkimukseeni (Kumpulainen 2012), jossa olen soveltanut sosiaalisen tilan teoriaa aktiivisten kylien määrittelyssä. Aktiiviset kylät ovat representaatioiden eli mielikuvien ja käsitteiden lisäksi osa konkreettista yhteiskunnallista kehitystä ja poliittisia tavoitteita. Ne ovat materiaalista todellisuutta ja paikallista toimintaa. Kriittisyyteen pyrkivässä tutkimuksessa ei voida mielestäni jäädä pelkästään diskursiivisen todellisuuden kuvaamisen tasolle.

Sosiaalisen tilan teoria

Todellisuuden eri ulottuvuuksien yhdistäminen samassa tutkimuksessa voi näyttäytyä tieteenfilosofian näkökulmasta ongelmallisena. Tieteen ja tiedon määrittely voidaan jakaa karkeasti positivistiseen ja relativistiseen suuntaukseen (Raatikainen 2004). Positivismissa ajatellaan, että tieto voi perustua ainoastaan havaittavien tosiasioiden tutkimiseen, jolloin vain havainnoilla ja mitaamalla voidaan saavuttaa objektiivista ja vertailtavaa tietoa asioiden tiloista ja ilmiöistä. Maaseutu näyttäytyy tällöin tutkijalle erityisesti karttoina ja tilastoina (esim. Kieräväinen 2012). Relativismissa taas katsotaan, että tiedon ja totuuden muodostumiseen vaikuttaa se ympäristö, josta käsin tietoa tuotetaan ja tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan. Relativismi vastustaa positivistista käsitystä havaintotiedon varmuudesta. Tätä suuntausta edustavat tieteen harjoittajat korostavat sitä, että maaseutu on konstruktio, joka on riippuvainen määrittelijän intresseistä ja näkökulmista (esim. Rosenqvist 2004). Teoreettisesti näiden kahden lähestymistavan yhdistäminen voi näyttäytyä haastavana tehtävänä. Miten tutkia materialistista todellisuutta, ja pyrkiä tuottamaan siitä luotettavaa tietoa, jos kerättävän informaation takaa ei löydy selkeää objektia? Vastaavasti, puhtaan positivistisesta näkökulmasta nähtynä subjektiivinen ja tulkinnanva-

rainen tieto, kuten kylän määrittely abstraktina tilana, voi näyttäytyä tieteellisesti epärelevanttina. Yksi tapa pyrkiä ylittämään tämä tieteenfilosofoiden välinen kuilu on tarkastella todellisuutta materiaalsen ja diskursiivisen ulottuvuuden vuorovaikutuksen kautta (Pohjola 2007: 54), mihin Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria on toimiva väline.

Lefebvren mukaan modernin kehityksen myötä olemme siirtyneet aikaan, jossa ei enää pelkääntään tuoteta asioita tilassa, vaan itse tiloja tuotetaan osana laajempaa yhteiskunnallista kehitystä (Lefebvre 1991: 62; Elden 2004). Jokainen aika-kausi ja poliittinen järjestelmä tuottavat oman tilansa, ja esimerkiksi nykyisiä kaupunkeja voidaan tarkastella kapitalistisina tiloina, jotka ovat sekä kapitalistisen kehityksen tuloksia että ne uusintavat vallitsevaa kehitystä (Lefebvre 2000). Lefebvre tutki uransa alkupuolella maaseutua, mutta merkittävimmät työnsä hän on tehnyt kaupunkitutkimuksessa, ja siihen hänen kirjoituksiaan on myös eniten sovellettu. Lefebvren mukaan maaseututila tuotetaan suhteessa kaupunkeihin ja alisteisina niille (emt.: 118–121; Shields 1999: 147–149). Ideologinen ja taloudellinen valta on kaupungeissa, jotka tarvitsevat ympäröivää maaseutua työvoiman ja elintarvikkeiden tuottamiseen. Moderni ja kapitalistinen kehitys ovat monimutkaistaneet tätä suhdetta, mutta tilat ovat yhä osa laajempia yhteiskunnallisia tuotantosuhteita. Toinen paljon sovellettu tilaa tutkinut maantieteilijä Doreen Massey (2008: 104–126) puhuu samasta ilmiöstä käyttäen vallan geometrian käsitettä, jolla hän tarkoittaa tilallisuuden, vallan ja ihmisten hallinnan yhteen kietoutuneisuutta globaalissa maailmassa.

Henri Lefebvren teos *The Production of Space* (1991) ilmestyi jo 1970-luvulla ranskaksi (*La production de l'espace*), mutta käännettiin englanniksi ja tuli laajempaan tietoisuuteen vasta 1990-luvulla. Teoksen esittelemä sosiaalisen tilan kolmijako tarjoaa konkreettisen työkalun tilan tutkimiseen yhtä aikaisesti eri näkökulmista (Anttonen 2002). Lefebvren sosiaalisen tilan teorian kehittelyn taustalla on kritiikki tilan perinteistä jaottelua kohtaan. Tilan sosiaalisen luonteen tunnistamisella ja analysoimisella pyritään ylittämään jako mentaaliseen ja fyysiseen eli käsitteelliseen ja materiaaliseen tilaan

(Lefebvre 1991: 1–67; Anttonen 2002: 174; Lehtovuori 2005: 75–78). Sosiaalinen tarkoittaa laajempia yhteiskunnallisia rakenteita sekä suhteita ja korostaa todellisuuden ajallista ja tuotettua eli prosessuaalista luonnetta (Lefebvre 1991: 68). Vaikka sosiaalisen tilan teoria tukeutuukin vahvasti marxilaiseen traditioon (Anttonen 2002: 174), se ei aliarvioi yksilöiden kokemuksellisen maailman merkitystä. Sen vahvuutena onkin pyrkimys huomioida samanaikaisesti tilan materiaalista, diskursiivista, koettua ja symbolista ulottuvuutta, jotka ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään.

Sosiaalinen tila rakentuu toisiinsa yhteydessä olevista kolmesta momentista, jotka muodostavat *dialektisen triadin* (Lefebvre 1991: 38–40). Lefebvren tapa kirjoittaa on rönsyilevä ja hänen pääteoksensa *The production of space* sisältää myös ristiriitaisia ja vaikeatulkintaisia kohtia. Lefebvren filosofisen ja aaltoilevan kirjoittamisen soveltaminen teoreettisena mallina väistämättä tyypistää ja yksinkertaistaa hänen ajatteluaan. Lisäksi alkupe- räisteoksen kääntäminen ranskasta englanniksi, ja siitä vielä lukijan kautta suomeksi, tuottaa jo omat diskursiiviset sävytyksensä. Tällöin korostuvat tutkijan omat tulkinnat ja valinnat siitä, mitä sosiaalisen tilan teorian elementtejä ja sävyjä halutaan korostaa. Itse olen pyrkinyt tutkimuksessani korostamaan selkeyttä ja empiriaan sovellettavuutta. Käytännössä se on tarkoittanut Lefebvren filosofisten ja surrealististen ajatusten jättämistä vähemmälle huomiolle.

Sosiaalisen tilan teorian ensimmäinen momentti on *havaittu tila*, mikä tarkoittaa konkreettista aistittavaa ja materiaalista tilaa. Arkiset rutinit, itsestään selvytykset ja jokapäiväinen tilan käyttö kuuluvat tähän momenttiin. Ne ilmentävät, miten yhteiskunnallinen ja materiaalsen kehitys ilmenee paikallisissa käytännöissä. *Tilasidonnaiset käytännöt* tarkoittavat paikallisia tilan tuottamiseen, uusintamiseen ja kuluttamiseen liittyviä käytäntöjä ja rakenteita. Ne voivat olla luonteeltaan keskenään ristiriitaisiakin, mutta takaavat tilan jatkuvuuden. (Lefebvre 1991; Anttonen 2002; Halfacree 2007.) Havaittu tila on empiiristä ja edustaa tilojen positivistista ulottuvuutta.

Toinen momentti on *käsitteellistetty tila*, johon kuuluvat tilan viralliset määritelmät ja diskurssit;

tilan tietämisen tavat, joilla hallinto, suunnittelijat, tutkijat ja kehittäjät suuntaavat ja kontrolloivat tilan tuottamista. *Tilan representaatiot* ovat sidoksissa vallitseviin tuotantosuhteisiin ja merkitysjärjestelmiin. Poliittinen päätöksenteko, suunnittelijat ja tiedemaailma käsitteellistävät tilaa vallitsevien tiedollis-ideologisten käsitysten ja mallien mukaan. (Lefebvre 1991; Soja 1996: 66–68; Anttonen 2002; Halfacree 2007.) Kun havaittu tila on materiaalista ja konkreettista, käsitteellistetty tila on taas abstraktia ja kuviteltua tilaa (Simonsen 2005: 7). Se on luonteeltaan relativistista, ja siinä korostuvat tilan ulkopuolelta käsin tuotetut konstruktioit ja kuvitelmat tilasta.

Sosiaalisen tilan triadin kolmas momentti on *eletty tila*. Se on momenteista vaikein tulkittava ja sisältää eniten ristiriitaisuuksia. Elettyä tilaa määritellään myös ”kolmanneksi tilaksi”, joka rikkoo ensimmäisen ja toisen momentin jakoa konkreettiseen ja abstraktiin tilaan (Soja 1996; Simonsen 2005: 7). Se on samaan aikaan sekä materiaalista että abstraktia. Eletty tila tuo näkyväksi vaikeimmin tavoitettavaa, mutta samalla keskeisintä. *Representaatien tilat* ovat jokapäiväisessä elämässä elettyä käyttäjien ja taiteilijoiden tilaa. Kun tilan representaatiot ovat ylhäältä annettuja määritelmiä, representaatien tilat taas kohdistavat huomion paikalliseen kokemukseen, mielikuviin, symboleihin ja merkitysjärjestelmiin. (Lefebvre 1991; Soja 1996: 66–68; Anttonen 2002; Halfacree 2007; Määttänen 2007.)

Eletyssä tilassa korostuvat sekä kokemuksellisuus ja paikallinen määrittely että symbolinen ulottuvuus. Se on kehollista ja konkreettista, mutta samaan aikaan kuviteltua (Simonsen 2005: 6–7). Kun käsitteellistetty tila määritellään diskursseina tilaan (discourses on space), eletty tarkoittaa tilan diskursseja (discourses of space), mikä viittaa tilan käyttäjien omiin merkityksiin ja käsitteellistämisiin (Shields 1999: 161). Tilan kolmas momentti tuottaa tällöin vaihtoehtoisia tapoja kuvitella tiloja ja se on myös kamppailun tilaa (Simonsen 2005: 7). Toisaalta, Lefebvre korostaa myös eletyn tilan symbolista ja ei-verbaalista luonnetta. Eletyssä tilassa korostuu ihmisten sisäinen kokemusmaailma, joka näyttäytyy erityisesti taiteessa, monumenteissa, maisemassa ja ri-

tuaaleissa. (Lefebvre 1991; Soja 1996: 66–68; Anttonen 2002; Halfacree 2007.) Kolmas momentti on yhteydessä tunteisiin, mielikuvitukseen, alitajuntaan, tiedostamattomaan, myyttiseen ja ”salaiseen alamaailmaan”. Se on symbolinen kerros, joka rakentuu fyysisen tilan päälle. (Shields 1999: 164–166.)

Tilan tutkimisen kannalta on haastavaa miettiä, miten tutkia symbolista tai kuviteltua tilaa. Omassa tutkimuksessani olen päätenyt tarkastelemaan elettyä kylää paikallisen kulttuurin ja määrittelyn tarkastelun kautta. Kulttuuri tarkoittaa tällöin paikkaan liittyviä merkitysjärjestelmiä (Hannerz 1996: 3–10), joihin liittyy myös symbolinen puoli, ja joka on yhteydessä ihmisten paikkaan liittyvään tunnesidokseen. Paikallinen tilan ja yhteisön määrittely on osa käyttäjien tilaa ja kokemusmaailmaa.

Sosiaalisen tilan eri momenteja voi havainnollistaa yksinkertaisen esimerkin kautta. Liikenne on ilmiö, joka voidaan jakaa havaittuun, käsitteellistettyyn ja elettyyn ulottuvuuteen. Havaittu liikenne on täynnä järjestelyjä ja rutiineja, jotka ohjaavat ihmisten liikkumista päivittäin ilman, että niihin kiinnitetään erityistä huomiota tai niitä kyseenalaistetaan. Liikenteessä toimitaan pitkälti aistien ja havaintojen kautta. Käsitteellistettyä liikennettä ovat suunnittelijoiden visiot ja toimintasuunnitelmat siitä, miten liikennettä järjestetään. Päättäjät vaikuttavat siihen, mitä liikennettä suositaan esimerkiksi verotuksen kautta, tai mihin tiestöä rakennetaan. Yksikään tienpätkä ei ole syntynyt itsestään, vaan se on tietoisesti suunnittelun tulos. Liikenne elettyinä tarkoittaa käyttäjien kokemuksia heidän toimiessaan liikenteessä, paikallisia liikennekulttuureja ja liikenteeseen liittyvää ei-verbaalista symboliikkaa liikennemerkeistä karvanoppiin ja asiattomaan elekieleen. Lisäksi eletty liikenne on tilaa missä käsitteellistettyä liikennettä eli ylhäältä tuotuja sääntöjä myös haastetaan ja kyseenalaistetaan esimerkiksi liikennesääntöjä rikkomalla.

Kylä sosiaalisena tilana

Kylä on sosiaalisesti tuotettu prosessi, joka voidaan jaotella havaittuun, käsitteellistettyyn ja elettyyn kylään. Dialektisen triadin eri momentit tarkastelevat kylää eri todellisuuden ulottuvuuksien kautta, ja niissä korostuvat eri tieteenfilosofiset näkemykset todellisuuden luonteesta. Samalla tiedon kerääminen eri momenteista monimutkaistuu, koska esimerkiksi poliittiset ohjelmat ovat erilaisia tutkimuskohteita kuin vaikkapa paikalliset symbolit tai käytännöt. Tiedon tuottaminen niistä vaatii erilaisia metodisia lähestymistapoja ja monitieteistä ajatusta tiedon luonteesta. Yksi metodi tai totuus käsitys ei avaa kaikkia tilan ulottuvuuksia. Väitöskirjatutkimuksessani olen ratkaissut tämän ongelman käyttämällä aineistotriangulaatiota ja soveltamalla eri aineistoihin erilaisia metodisia työkaluja (Kumpulainen 2012: 56–62). Kansalliset kylätoimintaohjelmat ja Vuoden Kylä -kilpailu tarkastelevat kyliä käsitteellistettynä tilana, paikallisen toiminnan havainnointi ja toimijoiden haastattelut taas valottavat havaittua ja elettyä tilaa.

Havaittu kylä

Kylän tilasidonnaiset käytännöt eivät tarkoita mitä tahansa toimintaa tietyllä alueella, vaan toimintoja ja rakenteita, jotka liittyvät itse kylään ja tuottavat näin kylää tilana. Havaittu kylä on triadin momenteista lähimpänä positivistista, objektiivista näkemystä todellisuudesta. Paikallisten käytäntöjen kautta ulkopuolinen havaitsee, että tässä on kylä. Lefebvre (1991: 40) korostaakin aistien merkitystä havaitussa tilassa eli sitä, miten maailma tulee aistien kautta todelliseksi ja käsin kosketeltavaksi. Kun satunnainen kulkija ajelee maaseudulla, talojen tiivis ryhmittymä herättää ajatuksen kylästä tai ainakin kysymyksen siitä. Jos hän havaitsee myös kaupan, koulun tai kylätalon, hän tekee todennäköisesti päätelmän kylän olemassaolosta. Havaittu kylä vaatii siis jonkinlaisia konkreettisia merkkejä tai symboleja, kuten rakennuksia, jotka tuottavat päätelmän yhteisestä toiminnasta. Havaittu tila on materiaalista ja paikallista. Koska se korostaa välitöntä havaitsemista, sen voidaan tulkita edustavan positivistista näkemystä tiedosta – kylä on sitä, mi-

tä tarkkailija aistii ja erityisesti havaitsee.

Vaikka havaittu tila perustuu positivistisen näkemyksen mukaisesti havaintoihin, on kyse samalla abstraktin tilan havaitsemisesta, joka ei ole ikinä täysin objektiivista tai yksiselitteistä. Esimerkiksi maaseudun ja kaupungin rajan havaitseminen ei ole selkeää. Kun maaseutu oli vielä leimallisemmin maataloustuotannon tilaa, lehmien ilmestyminen maisemaan kertoi kulkijalle, että nyt ei olla enää kaupungissa tai taajamassa, vaan maaseudulla. Nykyään yhtä selkeitä merkkejä ei enää ole havaittavissa eikä maatalous leimaa enää maaseutuyhteisöjen elämäntapaa kuten ennen. Merkittävä osa maaseudulla ja kylillä asuvista käy keskuksissa töissä, eivätkä he juurikaan eroa elämäntavaltaan kaupunkilaisista. Kaupunkiympäristössä työhön liittyvät käytännöt ja paikat ovat tärkeä osa tilan tuottamista, mutta kylän tilasidonnaiset käytännöt liittyvät erityisesti vapaa-aikaan ja harrastamiseen. Kylien palvelut, kuten kaupat ja kyläkoulut, ovat jo harvinaisuuksia, ja maa- ja metsätalous työllistää vain harvoja kyläläisiä. Kylässä asuvat ihmiset suorittavat suurimman osan kuluttamisen, työnteon ja vapaa-ajan käytännöistään kylän ulkopuolella. Aktiivisilla kylillä on kuitenkin havaittavissa ”kylän” olemassaolo, vaikkakin se on havaittavan merkityksellistämisen, kokemisen ja tulkinnan värittämää. Kylän yhteiset paikat ja niissä tapahtuvat toiminnot, kuten kylätalo, ulkoilureitit ja muut julkiset tilat sekä opasteet ja tienviitat, ovat keskeinen osa havaittua kylää. (Kumpulainen 2012: 36.)

Havaitun kylän tuottamisen ja kuluttamisen käytännöissä korostuvat niiden tuottama liikehdintä ja konkreettiset havaittavat ilmiöt, eikä esimerkiksi se, miten ihmiset kokevat näitä käytäntöjä tai antavat näille toiminnoille merkityksiä. Käytäntöjen tarkastelutapa pyrkii siis objektiiviseen havainnointiin. Paikallisten asukkaiden lisäksi kaupunkilaiset käyttävät kyliä loma-asukkaina ja matkailijoina virkistäytymiseen ja elämysten hankkimiseen. Havaittu kylä rakentuu tällöin yhä enemmän maataloustuotannon tilan lisäksi kuluttamisen tilana. Ihmisten liikehdinnän lisäksi esimerkiksi turisteille suunnattujen palvelujen ja opasteiden ilmestyminen muokkaavat havaittua kylää. Matkailun vaikutus maaseutuun havaittuna tilana on hyvä esimerkki siitä, miten yhteiskunnalliset, ra-

kenteelliset tekijät ja kehitys suuntaavat paikallista toimintaa. (Kumpulainen 2012: 36.) Kylien tuottamisen ja kuluttamisen käytäntöjä voidaan esittää esimerkiksi elinkeino-, palvelu-, yhdistys-, harrastus- ja matkailutilastojen avulla mitattavassa muodossa ja nähdä ne objektiivisina ilmiöinä. Toisaalta, tuottamisen ja kuluttamisen määrittelyt tekevät mittauksista samalla konstruktioita eli käsitteellistetty kylä vaikuttaa siihen, miten havaittu kylä rakentuu, ja miten se aistitaan ja koetaan.

Käsitteellistetty kylä

Käsitteellistetty kylä on triadin momenteista selkeimmin sosiaalisen konstruktionismin aluetta, koska siinä ollaan kiinnostuneita kielen määrittelyillään tuottamasta todellisuudesta. Lefebvre tosin keskittyy siinä ylhäältä päin tuotettuihin määritelmiin, eikä yksilöiden kokemuksiin tai merkityksenantoihin. Triadissa kielellä tuotettu todellisuus paikantuu valtaa pitäviin, ja sosiaalisen konstruktionismin korostama arjen ja paikallisen tason todellisuuden tuottaminen (Berger & Luckmann 1967) jää huomioimatta. Sosiaalisen tilan teorian heikoin kohta onkin mielestäni se, miten se paikantaa käsitteellistetyn maailman tuottamisen vain ylhäältä päin tapahtuvaksi toiminnaksi. Se ei tunnista esimerkiksi yksilöiden ja yhteisöjen itsemäärittelyä osana hallinnan käytäntöjä (Kumpulainen 2012), vaan lokeroi ne elettyyn tilaan kuuluviksi. Triadissa päättäjät ja tutkijat konstruovat tiloja määritelmillään. Lefebvre puhuuikin abstraktista tilasta vastakohtana käyttäjien tilalle, joka ei ole representoitua (Lefebvre 1991: 362). Hänen mainitsee luonnollisen tilan, jossa esimerkiksi alle vuoden vanhat ihmiset elävät ennen kuin he omaksuvat käsitteellistetyn maailman määritelmiä ympäristöstään ja itsestään, ja alkavat siten ymmärtää ja kokea ympärillään tapahtuvia asioita myös abstraktina todellisuutena (emt.: 203). Suomessa kylää tilan representaationa tuotetaan erityisesti maaseutu- ja aluepolitiikan, aluesuunnittelun, kylätutkimuksen, maisemasuunnittelun, maaseudunkehittämisen ja kylätoimintaohjelmien kautta. Eri konteksteissa korostuvat eri ulottuvuudet kylän määrittelyssä. Tieteen tuottamat representaatiot ovat yhteydessä myös poliittisen ja

suunnitteludiskurssin tuottamiin määritelmiin. Esimerkiksi maisemasuunnittelussa tarvitaan erilaista kylän käsitettä kuin kylätoimintaohjelmissa. Erilaiset maaseudun luokittelut ja tilastot tuottavat maaseutua käsitteellisenä tilana, mikä vaikuttaa myös kylien rakentumiseen osana maaseutua. (Kumpulainen 2012: 37.)

Kylätoiminta on liitetty osaksi suomalaista maaseutupoliittista verkostoa ja ohjelmia (Hyyryläinen 2000: 118), ja valtakunnallisen kylätoiminnan katto-organisaation Suomen Kylätoimintary:n laatima kylätoimintaohjelma toimii yhtenä pohjadokumenttina valtion maaseutupoliittisen ohjelman laatimisessa (Halhead ym. 2005: 18–19). Tämä heijastuu maaseutupoliittisen diskurssin tuottamaan kylän representaatioon. Suomen maaseutupoliittiset tavoitteet ja toimintalinjat esittelevässä Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa 2007–2013 (2007: 194) ”kylällä tarkoitetaan rekisteröidyn kyläyhdistyksen tai –toimikunnan aluetta ja sen asukkaita”. Kylä määrittyy tällöin siellä tapahtuvan järjestäytyneen ja alueelliseen kehittämiseen pyrkivän sosiaalisen toiminnan kautta. Vastaavasti kyliä, joissa ei ole kylätoimintaa, ei tunnisteta olemassa oleviksi tiloiksi. Kylien määrittäminen kehittämistoiminnan kautta on yhteydessä kolmannen sektorin roolin kasvattamisen tavoitteeseen (Rose 2000; Saastamoinen 2002). Kansalaisyhteiskunnan vastuuta ihmisten hyvinvoinnin edistämässä halutaan lisätä. Yksilöiden ja yhteisöjen vastuun kasvattaminen liittyvät sekä uusliberalistiseen että kommunitaristiseen ideologiaan (Saastamoinen 2006: 53–55), jotka ovat rantautuneet myös Suomeen ja maaseutukeskusteluihin. Kylien määrittelyt eivät ole objektiivisia, vaan ne ovat tilan representaatioita, jotka edustavat vallitsevia poliittisia käytäntöjä ja tavoitteita (Kumpulainen 2012: 37). Samalla ne ovat konstruktioita, jotka vaikuttavat myös materiaalsen ja kokemuksellisen tilan rakentumiseen.

Eletty kylä

Kylän representaation tilat tarkoittavat sitä, miten kylä elää symbolisesti ja kulttuurisesti, ja miten se paikallisesti määritellään. Paikallista määrittelyä

tarkastellessa on hyvä kuitenkin muistaa, että kun asioita aletaan tiedostaa ja kielellistää, siirrytään jo käsitteiden maailmaan eli käsitteellistettyyn tilaan. Elettyä kylää ei pystytä paikantamaan käsitteellistetyistä kylästä irrallisena. Sen sijaan voidaan pyrkiä kuvailemaan niitä kulttuurin kautta heijastuvia merkityksiä, jotka näkyvät jaettuina merkkeinä, merkityksinä ja symboleina. Erityisesti paikallinen identiteetti, kotiseurakkaus, maisema ja yhteisöllisyyden kokemus tuottavat kylän representaation tilaa. Kyläkirjat, perinteen keruu sekä entisöidyt ja vaalitut kylän rakennukset, kuten seuran- ja työväentalot ja kyläkoulut saavat merkityksensä kylän historiasta. Mennyt elää vahvasti eletyssä tilassa, ja sillä on tärkeä rooli kylän representaation tilojen rakentumisessa. Myös rakenteellisilla tekijöillä eli havaitulla kylällä on merkitystä kylän kokemuksen ja yhteisöllisyyden rakentumisessa. Kylissä, joissa on vielä kyläkoulu jäljellä, myös uusille asukkaalle syntyy helpommin kokemus meidän kylästä. Toisaalta kyläkoulujen ja palvelujen lakkauttamisuhka voi herättää paikatietoisuuden ja halun paikan säilyttämiseen. Kun kylällä ei ole yhteisiä palveluja, historiasta riippumaton yhteisöllinen kylään liittyvä kokemus edellyttää vapaaehtoista, paikallista yhteistointintaa, esimerkiksi harrastustoiminnan järjestämistä tai kylätalon ylläpitämistä yhteisenä koontumispaikkana. (Kumpulainen 2012: 38.)

Eletty kylä heijastuu erityisesti symboleissa, mielikuvissa, maisemissa ja rituaaleissa, jotka ovat samalla sitä uusintavia käytäntöjä. Eletyssä tilassa on kyse erityisesti tiedostamattomasta kokemuksellisuudesta, joka voi olla myös kollektiivista, ja tulla esiin esimerkiksi taiteessa, kylämaisemassa tai kulttuuriperinnössä. Kylätalot eivät ole pelkästään kylän yhteisen toiminnan keskuksia, vaan ne ovat myös keskeisimpiä suomalaisten kylien symboleita, jotka tuottavat elettyä kylää abstraktina tilana. Lefebvrellä on romantisoitu kuva taiteesta ja erityisesti runoudesta. Hän näkee sen alueena, joka voi säilyä käsitteellistetyin maailman ulottumattomissa (Lefebvre 1991: 203). Esimerkiksi Suomessa 1800-luvun taide oli yhteydessä fennomaanisiin ja nationalistisiin ideologioihin (Sokka 2005). Myös suomalaisen maaseutukulttuurin rakentaminen on ollut osa käsitteellistetyin kansallisvaltion ja aktiivi-

sen kansalaisuuden tilan rakentamista. Eletty kylä on yhteydessä käsitteellistettyyn tilaan, mikä heijastuu myös siinä, miten paikallisten aktiivitoimijoiden puheessa elävät yhtä aikaa modernit kehittämisdiskurssit ja traditionaaliset maaseutukulttuurin liittyvät, talonpoikaiset puhutavat. Elettyä tilaa voidaan pyrkiä myös tuottamaan tietoisesti ja strategisesti esimerkiksi paikan imagon ja hengen luomisella. Tällöin myös paikalliset tilan käyttäjät osallistuvat käsitteellisen ja abstraktin kylän tuottamiseen, mikä rikkoo dialektisen triadin käsitteellisen tilan ylhäältä tuotettua luonnetta. (Kumpulainen 2012: 38.)

Koska tilan käyttäjät eivät rajoitu kylässä asuviin ihmisiin, esimerkiksi matkailijoiden kokemapaikka ja paikan henki (esim. Broms 1998; Luoto 2006) ovat osa representaation tiloja. Tilojen käyttäjät, tuottajat ja kokijat eivät myöskään lokeroitu yksiselitteisesti dialektisen triadin mukaan. Havaitun, käsitteellistetyin ja eletyn tilan ulottuvuuksien monimuotoiset yhteydet ja niiden analysointi tuovat näkyväksi myös globaalien tilojen erityistä luonnetta laajemmassa merkityksessä.

Yhteenvetoa

Tilan eri momenteja ei pystytä erottelemaan tai lohkomaan toisistaan, vaan ne ovat teoreettinen instrumentti tarkastella tilaa ja todellisuutta eri näkökulmista samanaikaisesti. Eri momenteissa korostuvat erilaiset tavat tarkastella todellisuutta: havaitussa korostuu positivistinen todellisuuskäsitys, käsitteellistetyssä relativistinen ja eletty avaa tilojen symbolista ja kulttuurista ulottuvuutta. Eri tieteenfilosofioiden erilaiset käsitykset todellisuudesta ja tiedosta ovat erilaisia tapoja katsoa maailmaa. Joku antaa työkaluja tarkastella materiaalista ulottuvuutta ja joku toinen diskursiivista. Erilaisen tutkimustraditioiden rajat koetaan usein jyrkinä ja ne vaikeuttavat yhteisen kielen löytämistä tutkijoiden kesken. Eri tieteenraditioiden edustamien maailmankuvien välisiä kuiluja voidaan ylittää korostamalla metodologisia näkökulmia tutkimuksen tekemisessä ja pyrkimällä etsimään eri lähestymistapoja yhdistäviä tekijöitä (Raatikainen 2004: 11–12). Lefebren (1991) sosiaalisen tilan triadia sovelletaankin yleensä metodisena mallina

ja jätetään hänen marxilainen rakenneteoriaansa ja syvemmät filosofiset pohdinnat sekä ristiriidat pois tarkastelusta. Tällöin on riskinä, että Lefebvren ajattelu tulee yksinkertaistetuksi ja pahimmillaan vääринymmärretyksi. Sosiaalisen tilan luokittelu ei ole yksiselitteinen ja aukoton (Anttonen 2002). Toisaalta, empiirisen tutkimuksen lähtökohtana ei voi olla minkään teoreettisen mallin liian ahdas soveltaminen, koska silloin tutkittavasta ilmiöstä tehtävät tulkinnat todennäköisesti kertoisivat enemmän itse teoriasta kuin tutkittavasta kohteesta.

Olen tuottanut väitöskirjassani perustutkimuksen kautta tietoa ilmiöstä nimeltä *aktiivinen kylä* (Kumpulainen 2012). Tässä artikkelissa olen pyrkinyt osoittamaan, miten sosiaalisen tilan teoria on mahdollistanut kylän kokonaisvaltaisen määrittelyn, joka ei keskity vain tiettyyn näkökulmaan, kuten yhteisöllisyyteen tai kokemukselliseen määrittelyyn. Kylän määrittely sosiaalisesti prosessiksi ei kiistä muita määritelmiä, vaan näkee ne erityisinä ulottuvuuksina ja representaatioina kylästä. Sosiaalisen tilan teorian erityinen ansio maaseutututkimuksessa on mielestäni se, että se pyrkii nostamaan rakenneteoreettisen tarkastelun takaisin yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun. 1990-luvulta alkaen on alettu puhua kulttuurisesta käänteestä eri tutkimuksen aloilla (esim. Jokinen 2005). Se on tuonut ilmiöiden tarkasteluun ja keskusteluun tärkeää paikallista näkökulmaa, mutta samalla kun yksilöiden merkityksiä ja kokemuksia on korostettu, laajemat yhteiskunnalliset rakenteet ja niiden vaikutukset ovat jääneet taka-alalle. Kylät eivät ole irrallisia saarekkeita tai kulttuurisia ilmiöitä, vaan ne ovat osa globaalia, yhteiskunnallista kehitystä. Kylien ja maaseudun tulevaisuuden haasteisiin ja ongelmiin vastaaminen vaatii kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja määrittelyä, missä sosiaalisen tilan teoria voi toimina yhtenä työkaluna.

LÄHTEET

- Anttonen, Mika 2002. "Matkailun tilat": Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teorian näkökulmia maantieteelliseen matkailututkimukseen. *Terra* 114(3): 171–176.
- Berger, Peter & Thomas Luckmann 1967. *The Social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. Doubleday, New York.
- Broms, Henri 1998. *Paikan semiotiikkaa*. Itä-Euroopan sielua etsimässä. Helsinki University Press, Helsinki.
- Elden, Stuart 2004. Between Marx and Heidegger: Politics, Philosophy and Lefebvre's The Production of Space. *Antipode* 36(1): 86–105.
- Halfacree, Keith 2006. Rural space: constructing a three-fold architecture. Teoksessa: Paul Cloke, Terry Marsden & Patrick H. Mooney (toim.) *Handbook of Rural Studies*. Sage, London. 44–62.
- Halfacree, Keith 2007. Trial by space for a 'radical rural': Introducing alternative localities, representations and lives. *Journal of Rural Studies* 23(2): 125–141.
- Halhead, Vanessa, Petra DeLisser, Tarja Helanen, Satu Eeronaho 2005. Suomen kylätoimintaliike & Euroopan maaseutuliikkeit. Suomen Kylätoiminta ry:n julkaisu 2/2005. Suomen Kylätoiminta, Salo.
- Hannerz, Ulf 1996. *Transnational Connections: Culture, People, Places*. Routledge, London.
- Heikkinen, Hannu, Rauno Huttunen, Katrin Niglas & Päivi Tynjälä 2005. Kartta kasvatustieteen maastosta. *Kasvatus* 36(5): 340–372.
- Holmila, Marja 2003. Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus. *Maaseudun uusi aika* 11(1): 28–38.
- Honkala, Kauko 1980. Kyläyhteisön sosiaalinen kiinteys. Teoksessa: Päiviö Tommila & Ismo Heervä (toim.). *Muuttuva kylä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 215–249.
- Hyyryläinen, Torsti 1994. Toiminnan aika. Tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta. *Line Sixtyfour*, Mikkeli.
- Hyyryläinen, Torsti 2000. Kylätoiminnan perinne sosiaalisena pääomana. Teoksessa: Torsti Hyyryläinen & Pertti Rannikko (toim.). *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka*. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä. *Vastapaino*, Tampere. 109–119.
- Jokinen, Kimmo 2005. Sosiologia ja kulttuurintutkimuksen "kulttuurinen" käänne. Teoksessa: Urpo Kovanen, Katriina Eskola, Kimmo Jokinen, Vesa Niinikangas & Esa Sironen (toim.). *Tarkkoja siirtoja*. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <http://www.arthis.jyu.fi/julkaisut/tarkkojasirtoja/jokinen.html>. [Viitattu 15.10.2012].
- Karisto, Antti, Pentti Takala & Ilkka Haapola 1998. *Matkalla nykyajan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa*. WSOY, Helsinki.
- Keränen, Heimo 2002. Kylä, suunnittelu ja paikallinen kehittäminen – Idea uudesta kyläsuunnittelumallista. *REDEC Kajaani, Working Papers* 39. Oulun yliopisto.
- Kietäväinen, Asta 2012. *Porotalouden taloudelliset ja työllistävät*

- vaikutukset. *Maaseudun uusi aika* 20(1): 35–49.
- Kumpulainen, Kaisu 2012. Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 457. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Lapintie, Kimmo & Jouko Riipinen 1994. Euroopan syrjäkylät ajan keskiössä. Länsi-Suomen taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, n:o 54. Vaasan yliopisto.
- Lefebvre, Henri 1991. *The Production of Space*. Blackwell, Oxford.
- Lefebvre, Henri 2000. *Writings on Cities*. Selected, translated and introduced by Eleonore Kofman and Elizabeth Lebas. Blackwell, Oxford.
- Lehtovuori, Panu 2005. *Experience and Conflict. The dialectics of the production of public urban space in the light of new event venues in Helsinki 1993–2003*. Centre for Urban and Regional Studies Publications A32. Akateeminen väitöskirja. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Luoto, Ilkka 2008. Paikan tekstit ja niiden henki: johdatus geosemiotiikkaan – matkakertomus paikan kulttuuriseen ytimeen. *Nordia Geographical Publications*, Volume 37: 2. Akateeminen väitöskirja. Oulun yliopisto.
- Manner-Suomen maaseudun kehittämissohjelmassa 2007–2013. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2007.
- Massey, Doreen 2008. *Samanaikainen tila*. Vastapaino, Tampere.
- Määttänen, Pentti 2007. *Semiotics of space: Peirce and Lefebvre*. *Semiotica* 166(1): 453–461.
- Pohjola, Pasi 2007. *Technical Artefacts: An Ontological Investigation of Technology*. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 238. Jyväskylän yliopisto.
- Raatikainen, Panu 2004. *Ihmistieteet ja filosofia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Rannikko, Pertti 2009. Kylä kaupungin laidaksi: Autoetnografinen tutkimus paikallisyhteisöjen ja identiteettien liikkeistä. *Maaseudun uusi aika* 17(1): 5–19.
- Rose, Nikolas 2000. *Community, citizenship, and the third Way*. *American Behavioral Scientist* 43(9): 1395–1411.
- Rosenqvist, Olli 2004. *Maaseudun asemituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa*. *Acta Wasaensia* 129, *Aluetiede* 9. Akateeminen väitöskirja. Vaasan yliopisto.
- Saastamoinen, Mikko 2002. *Yhteisöt epävarmuuden ajassa – yhteisöllisyyskeskustelun myöhäismodernieja virtauksia*. Teoksessa: Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.). *Polis ja kosmos*. Kulttuurisen globalisaation suuntia. *SoPhi*, Jyväskylä. 81–120.
- Saastamoinen, Mikko 2006. *Riskitodellisuus ja aktiivisen kansalaisuuden ihanne*. Teoksessa: Mikko Saastamoinen & Pekka Kuusela (toim.). *Kansalaisuuden ääriäviivoja*. *Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. *Palmenia*, Helsinki. 53–84.
- Shields, Rob 1999. *Lefebvre, Love and Struggle. Spatial Dialectics*. Routledge, London.
- Simonsen, Kirsten 2005. *Bodies, Sensations, Space and Time: The Contribution from Henri Lefebvre*. *Geografiska Annaler B: Human Geography* 87(1): 1–14.
- Soini, Katriina 2010. *Maaseudun monet muodot ja tulkinnot*. Teoksessa: Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu. *Maaseudun kulttuuriohjelma 2010–2014*. *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja* 3/2010. Helsinki. 79–82.
- Soja, Edward 1996. *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell, Cambridge.
- Sokka, Sakarias 2005. *Sisältöä kansallisvaltiolle: taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen*. *Cuporen julkaisuja* 8. Cupore, Helsinki.
- Tommila, Päiviö & Ismo Heervä (toim.) 1980. *Muuttuva kylä. Suomalaisen kirjallisuuden seura*, Helsinki.